

JACEK DUBISZ

RYNEK DÓBR KONSUMPCYJNYCH TRWAŁEGO UŻYTKU JAKO ELEMENT KONIUNKTURY OGÓLNOGOSPODARCZEJ

I. UWAGI WSTĘPNE

Cechą systemową rozwoju gospodarczego krajów kapitalistycznych jest cykliczność zmian wszystkich podstawowych kategorii makroekonomicznych. Problematyka wahań koniunkturalnych jest bardzo szeroka, stanowi samodzielną dyscyplinę naukową, ściśle związaną z praktyką gospodarczą. Niniejsze opracowanie obejmuje jedynie wycinek tej obszernej problematyki, dotyczy bowiem wzajemnych zależności między wahaniami koniunkturalnymi popytu i podaży dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku a fluktuacjami ogólnogospodarczymi (koniunkturą ogólnogospodarczą).

Pod pojęciem dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku rozumie się dobra zużywające się stopniowo, w kolejnych aktach konsumpcji i, za wyjątkiem przypadków losowych, zachowujące w długim okresie swoją zdolność do zaspokajania potrzeb, polegającą na świadczeniu usług względem posiadacza tych dóbr¹.

Koniunktura ogólnogospodarcza natomiast oznacza zmiany w aktywności gospodarczej dokonujące się na tle koniunkturalnym, a przejawiające się ruchem wszystkich dat ekonomicznych. W makroekonomicznych badaniach ogólnogospodarcze wahania koniunkturalne utożsamia się najczęściej ze zmianami w wolumenie produktu narodowego brutto, jest to bowiem miernik najpełniej odzwierciedlający poziom aktywności gospodarczej².

Celem opracowania jest nie tylko przedstawienie wzajemnych powiązań występujących między tymi dwoma elementami, szeroko rozumianego układu gospodarki narodowej, ale także rozpoznanie i wyjaśnienie

¹ Por. B. Leibert, *Die Nachfrage nach Personenkraftwagen in der Bundesrepublik Deutschland*, Tübingen, 1962, s. 5 - 6. W. Małeckci, *Mechanizm wahań popytu na trwałe dobra konsumpcyjne*, *Ekonomista* 1978, nr 1, s. 131 - 132, T. Pałaszewska-Reiindl, *Konsumpcja dóbr trwałego użytku w Polsce*, Warszawa 1966, s. 9-13.

² Por. Z. Matkowski, *Barometry koniunktury*, Warszawa 1979, s. 8 -13- i 52.

skutków oddziaływania na siebie tych dwóch elementów. Takie ujęcie problemu możliwe jest przy założeniu, że omawiane elementy są względnie autonomiczne oraz że występują między nimi zależności o charakterze przyczynowo-skutkowym (nie wyklucza to istnienia sprzężeń zwrotnych).

Zagadnienia dotyczące wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku wzbudzały od dawna zainteresowanie ekonomistów z uwagi na ich znaczenie. W wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych dobra te stanowią 10 - 15% produktu narodowego brutto, a 20 - 25% konsumpcji prywatnej. Ocenia się również, że połowa przyrostu bieżącego spożycia przypada właśnie na dobra trwałe³. Bezsporną kwestią jest dzisiaj sprawa związku stopnia nasycenia gospodarstw domowych w dobra trwałe z poziomem rozwoju gospodarczego i stopy życiowej społeczeństwa (stopień nasycenia gospodarstw domowych jest często wyznacznikiem dobrobytu). Dodać do tego należy, że produkcja dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku leży w gestii tzw. wiodących gałęzi przemysłu, charakteryzujących się wysokim stopniem zaawansowania technicznego, technologicznego i organizacyjnego. Z tego też tytułu występuje pewien „efekt” dominacji tegoż przemysłu względem innych gałęzi przemysłu,

W dotychczasowych badaniach problem wpływu wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku na koniunkturę ogólnogospodarczą traktowany był raczej marginesowo, a przecież zagadnienie to może mieć istotne znaczenie w teorii wahań koniunkturalnych. Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje tego tematu, stanowi jedynie przyczynek do tych badań i jest poniekąd wskazaniem kierunków poszukiwań w tej materii.

II WAHANIA KONIUNKTURALNE NA RYNKU DÓBR KONSUMPCYJNYCH TRWAŁEGO UŻYTKU

(Rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku nie jest kategorią jednorodną, traktować go można jako pewien agregat składający się z rynków cząstkowych poszczególnych dóbr lub grup asortymentowych np. samochodów osobowych, motocykli, pralek, lodówek itp. Powyższe rozgraniczenie jest konieczne z uwagi na występujące między poszczególnymi dobrami różnice w ilości i jakości funkcji spełnianych przez dane dobro, w stopniu przetworzenia i obróbki technicznej itp. Konsekwencją tych różnic jest duża dywersyfikacja cenowa badanego rynku, a także duże różnice w elastyczności cenowej popytu poszczególnych rodzajów grup asortymentowych.

Specyficzne cechy nabywania, gromadzenia i użytkowania dóbr kon-

³ Por. D. Sokołów, „*Koniunktura gospodarcza*”, Warszawa 1975, s. 225 - 226.

sumpcyjnych trwałego użytku powodują, że dobra te charakteryzują się wysoką wrażliwością koniunkturalną⁴, czyli zdolnością odbierania i reagowania na impulsy koniunkturalne. Pod pojęciem impulsów koniunktury rozumie się wszelkie zmiany dat ekonomicznych, mające podłoże w wahaniach cyklicznych. Są to zarówno zmiany kategorii obiektywnych, np. dochodów, cen, kosztów, jak też kategorii subiektywnych (skłonność do oszczędzania, struktura preferencji, upodobania itp.). Zauważyć należy, że:

— nie każda zmiana cen czy dochodów ludności będzie impulsem koniunkturalnym; pewne zmiany wywołane być mogą zjawiskami pozakoniunkturalnymi, np. wahaniami sezonowymi, czynnikami losowymi itp.,

— impulsy koniunkturalne występować mogą w postaci zmian ciągłych w określonym przedziale czasu lub też mogą wystąpić impulsy jednorazowe, krótkotrwałe.

Stopień wrażliwości koniunkturalnej rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku, traktowanego jako agregat rynków częściowych, jest wypadkową stopnia wrażliwości rynków częściowych. Natomiast stopień wrażliwości koniunkturalnej poszczególnych rynków częściowych uzależniony jest od:

— rodzaju danego dobra: im dane dobro jest bardziej niezbędne w gospodarstwie domowym (tzn. im wyżej umiejscowione jest w strukturze społecznych preferencji) tym jego wrażliwość koniunkturalna jest mniejsza,

— udziału popytu restytucyjnego w globalnej wielkości popytu na dane dobro; im większy jest udział zakupów odtwarzających zużyty zasób dóbr, funkcjonujący w gospodarstwie domowym w łącznej wielkości zakupów (zakupy odtworzeniowe plus zakupy pierwotne w formie inwestycji netto), tym większy będzie stopień wrażliwości koniunkturalnej.,

Przyjmijmy, że obiektem naszego zainteresowania jest dwuelementowy układ, w którym jeden z elementów jest generatorem impulsów koniunkturalnych. Elementem emitującym te impulsy jest — w naszym przypadku — koniunktura ogólnogospodarcza. Ogółem impulsów koniunkturalnych, wynikających z wahań ogólnogospodarczych, określić można mianem impulsów pierwotnych (z zastrzeżeniem, że nazwa ta nie oznacza istnienia następstwa czasowego względem impulsów innego typu). Impulsy pierwotne nakierowane są na wszystkie sfery gospodarki narodowej.

Część impulsów pierwotnych nakierowanych jest bezpośrednio na rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku. Impulsy te przybierają

⁴ Por. B. Skórkowska, S. Mynarski, Z. Matkowski, *Analiza rynków zagranicznych*, Warszawa 1979, s. 90 - 94,

postać zmian cen dóbr, będących przedmiotem analizy, kosztów ich wytwarzania itp., bezpośrednio oddziaływując na wielkość popytu i podaży. Bezpośrednie impulsy pierwotne stanowią bez wątpienia główny czynnik określający przebieg wahań koniunkturalnych na badanym rynku.

Koniunktura ogólnogospodarcza emituje również impulsy koniunkturalne nakierowane na inne elementy systemu gospodarczego podlegające wahaniom cyklicznym. W następstwie tychże wahań powstać mogą impulsy oddziaływające na rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku. Będą to impulsy pośrednie, ponieważ realizowane są za pośrednictwem elementów spoza omawianego dwuelementowego układu. Przykładem tego rodzaju zależności może być zmiana wielkości bieżącego popytu na badane dobra, wywołana spadkiem bądź wzrostem wielkości funduszu swobodnej decyzji⁵ wywołanym wahaniami koniunkturalnymi cen żywności, dóbr nietrwałych itp. Podobne zjawisko występuje w przypadku wahań koniunkturalnych cen surowców, które mogą w sposób pośredni wpływać na warunki realizacji popytu i podaży na badanym rynku.

Oprócz tych dwóch typów impulsów pierwotnych na rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku oddziałują również impulsy „spoza” systemu gospodarki narodowej. Impulsy te są bądź autonomiczne względem wahań ogólnogospodarczych, bądź też luźno z nimi związane, a także uboczne, gdyż rola ich sprowadza się do modyfikowania przebiegu wahań koniunkturalnych na omawianym rynku. Przykładem tego typu impulsów są impulsy transmitowane za pośrednictwem handlu zagranicznego, a powstające w wyniku wahań koniunkturalnych występujących u partnerów handlowych.

W praktyce gospodarczej mamy zazwyczaj do czynienia z sytuacją, gdy impulsy koniunkturalne nie występują pojedynczo, ale w postaci pewnej wiązki impulsów. W określonym momencie lub przedziale czasu poszczególne impulsy tej samej wiązki są zróżnicowane co do siły i kierunku. Zdarza się — zwłaszcza w okresach zwrotów koniunktury gospodarczej — że część impulsów ma zwrot przeciwny w stosunku do pozostałej części wiązki impulsów. Z tego też tytułu podzielić można impulsy koniunkturalne na dwie kategorie: o działaniu (kierunku) synchronicznym bądź asynchronicznym względem dokonujących się w danym przedziale czasu zmian koniunktury ogólnogospodarczej.

Oddziaływanie impulsów koniunkturalnych (wszystkich typów i rodzajów) przejawia się w zmianach popytu i podaży dóbr konsumpcyjnych

⁵ Fundusz swobodnej decyzji jest to nadwyżka bieżących dochodów nad wydatkami niezbędnymi, ponoszonymi na zakup żywności, dóbr nietrwałych i niektórych usług, zapewniającymi minimum bytowe. Por. I. Kudryicka, *Metody ekonometrycznej analizy popytu na dobra trwałe*, Warszawa 1966, s. 72-75; Z. Matkowski, *Wahania popytu finalnego w Stanach Zjednoczonych a teoria cyklu koniunkturalnego*, *Ekonomista* 1976 nr 6, s. 1362; Z. Misiaszek, *Ekonomika konsumpcji*, Kraków 1975, s. 24-25.

trwałego użytku. Reakcje rynku na impulsy koniunkturalne mogą być natychmiastowe lub opóźnione w stosunku do zjawiska będącego przyczyną wystąpienia danego impulsu (impulsów), a opóźnienia w reakcjach spowodowane są:

- małą elastycznością układu odbierającego impulsy (efekt bezwładności⁶),
- specyfiką mechanizmów transmisji impulsów; dotyczy to zwłaszcza impulsów oddziałujących pośrednio na badany rynek,
- przedłużonym czasem trwania reakcji poza przedział czasu, w którym dany impuls działa.

Skala reakcji rynku na dany impuls zależy nie tylko od siły tegoż impulsu, ale przede wszystkim stopnia wrażliwości koniunkturalnej elementu odbierającego. Jednym z przejawów dużej wrażliwości koniunkturalnej jest zwielokrotnienie siły reakcji w stosunku do siły, z jaką działa impuls, który reakcję tę wywołał. Inaczej mówiąc, element odbierający rozpatrywanego układu zależności wykazywać będzie większe zmiany niż element emitujący impulsy. Przejawami dużej wrażliwości są również reakcje, których kierunek zgodny jest z kierunkiem działania impulsów asynchronicznych, stanowiących mniejszą część wiązki. Skutkiem tego rodzaju reakcji będą zmiany elementu odbierającego, odwrotne w stosunku do zmian elementu emitującego.

Reakcje na impulsy koniunkturalne na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku — element odbierający — przybierają postać zmian wielkości popytu i podaży tych dóbr. Wahania koniunkturalne więc są niczym innym, jak ciągiem reakcji na impulsy koniunkturalne (wiązka impulsów). Jest to ciąg reakcji zróżnicowanych co do siły i kierunku. Zróżnicowanie to wynika z różnic w stopniu wrażliwości koniunkturalnej, w danym momencie lub przedziale czasu, na działanie poszczególnych impulsów.

Zakładając, że rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku cechuje się — zgodnie z tezą wyjściową — dużą wrażliwością koniunkturalną oraz że opóźnienia czasowe nie występują lub ich długość jest nieistotna, w przebiegu wahań koniunkturalnych na tym rynku ujawnią się pewne specyficzne zjawiska. Zjawiska te powodują, że wahania koniunkturalne na tym rynku są zbliżone do wahań inwestycji w kapitale trwałym. Rozpowszechniony jest pogląd, że dobra konsumpcyjne trwałego użytku mają quasi-inwestycyjny charakter.

Wyszczególnić można trzy zasadnicze grupy zjawisk, wynikających z dużej wrażliwości koniunkturalnej, a charakterystycznych dla wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku:

1. W okresach szczytowych koniunktury ogólnogospodarczej, przed górnym punktem zwrotnym, na badany rynek oddziałują zarówno im-

⁶ Por. D. Sokołów, *Koniunktura*, s. 23.

pulsy synchroniczne, jak i asynchroniczne, zwiastujące nadchodzące załamania gospodarcze (przy założeniu, że okres szczytowy, to przedział czasu, w którym następuje ścieranie się przeciwstawnych tendencji, a punkt zwrotny to moment, w którym tendencje te równoważą się⁷). Duża zdolność odbierania i reagowania na impulsy asynchroniczne sprawia, że wzrasta ich rola w określaniu wielkości popytu i podaży. Konsekwencją tego jest wcześniejsze wejście w fazę spadku i powstanie przesunięcia czasowego górnych punktów zwrotnych między cyklem ogólnogospodarczym a cyklami popytu i podaży. Podobne procesy zachodzą w okresie tzw. dna spadku koniunktury, w wyniku których powstają również przesunięcia czasowe (wyprzedzające) dolnych punktów zwrotnych. Przesunięcia czasowe punktów zwrotnych (górnych i dolnych) stanowią przesłankę do powstania przesunięć czasowych poszczególnych faz i przesunięcia kolejnych cykli koniunkturalnych w lewo na osi odciętych.

2. W okresach, gdy tendencje spadkowe lub wzrostowe koniunktury ogólnogospodarczej są już jednoznacznie określone (rozwinęte stadium danej fazy), następuje zwiększenie się dynamiki zmian w wielkości popytu i podaży dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku. Występuje bowiem zjawisko skumulowania działania poszczególnych impulsów należących do danej wiązki oraz wzrost siły reakcji na poszczególne impulsy koniunkturalne. Efektem tego zjawiska jest bardzo duża intensywność wahań koniunkturalnych na badanym rynku, znacznie przewyższająca intensywność wahań ogólnogospodarczych. Przy założeniu jednakowej długości analizowanych cykli, wzrost intensywności prowadzi do wzrostu amplitudy wahań koniunkturalnych dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku w stosunku do wahań ogólnogospodarczych.

3. Duża wrażliwość koniunkturalna badanego rynku może się przyczynić do tego, że asynchroniczne impulsy koniunkturalne wywołają w pewnych okresach (zwłaszcza względnej stabilizacji na wysokim poziomie koniunktury ogólnogospodarczej) wahania popytu i podaży autonomiczne względem wahań ogólnogospodarczych. Wahania te przybierać mogą postać quasi-cykli, czyli cykli nie mających swego odpowiednika w waniach ogólnogospodarczych. Powstanie tego typu „dodatkowych” cykli powoduje wzrost częstotliwości wahań koniunkturalnych dóbr konsumpcyjnych w stosunku do wahań ogólnogospodarczych.

III, DESTABILIZUJĄCA RODA RYNKU DÓBR KONSUMPCYJNYCH TRWAŁEGO UŻYTKU

Dotychczasowa analiza opierała się na założeniu, że występujące zależności między dwoma względnie autonomicznymi elementami badanego układu powiązań mają charakter zależności jednokierunkowych. W ra-

⁷ Por. Z. Matkowski, *Barometry*, s. 57.

mach tego układu zależności jeden z elementów determinuje zmiany elementu drugiego. W myśl tego założenia generatorem wszelkich impulsów koniunkturalnych była koniunktura ogólnogospodarczą, natomiast rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku był elementem odbierającym część z tych impulsów. Dokonujące się na rynku wahania koniunkturalne były „biernymi” reakcjami na odbierane impulsy.

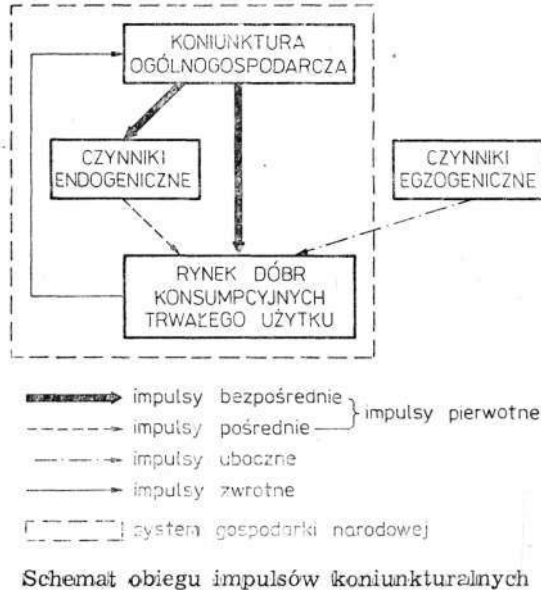
Obraz zależności jednokierunkowych jest obrazem uproszczonym. Koniecznym staje się chociaż częściowo uzupełnienie i „domknięcie” przedstawionego układu zależności. Pozwoli to na wyjaśnienie roli, jaką spełniają wahania koniunkturalne dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku w ogólnogospodarczych wahaniami koniunkturalnych.

Zauważyć należy, że rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku jest pewnym systemem (złożonym z rynków cząstkowych), który jest częścią większego systemu, jakim jest gospodarka narodowa (traktowana całościowo). Wahania koniunkturalne na badanym rynku są więc integralnym składnikiem wahań ogólnogospodarczych. Ponieważ istniejąca zależność, że każde przekształcenie części (podsystemu) większego systemu spowodować musi odpowiednie przekształcenia w tym systemie, to wahania na badanym rynku znaleźć muszą swoje odbicie w zmianach koniunktury ogólnogospodarczej. Z tego też tytułu, w ramach rozpatrywanego przez nas układu zależności, występuje między elementami tego układu sprzężenie zwrotne.

Oddziaływanie rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku realizuje się za pośrednictwem impulsów koniunkturalnych, określanymi mianem impulsów zwrotnych. Część impulsów zwrotnych nakierowana jest bezpośrednio na koniunkturę ogólnogospodarczą, one też będą obiektem dalszego zainteresowania. Pozostała część impulsów związana jest z oddziaływaniem rynku na inne sfery i działy gospodarki narodowej, np. rynek dóbr nietrwałych, inwestycyjnych itp. Zaznaczyć należy, że impulsy zwrotne są również impulsami koniunkturalnymi, gdyż powstają w wyniku wahań koniunkturalnych.

Między impulsami pierwotnymi (generowanymi przez koniunkturę ogólnogospodarczą) a impulsami zwrotnymi (generowanymi przez rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku) nie zachodzi zjawisko następstwa czasowego. Te dwa rodzaje impulsów wzajemnie się przeplatają w każdym momencie i przedziale czasu. Wynika to poniekąd z faktu, że impulsy te przebiegają między systemem a podsystemem tegoż systemu. Uproszczony obraz przebiegu omawianych impulsów przedstawia schemat na str. 158. W rzeczywistości układ wzajemnych zależności jest dużo bardziej skomplikowany, chociażby ze względu na wielość elementów wpływających na wahania koniunkturalne.

Impulsy zwrotne płynące z rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku, a skierowane i oddziaływające na koniunkturę ogólnogospodarczą, podzielić można na dwa zasadnicze rodzaje:

— impulsy powstające w wyniku zsynchronizowanego charakteru wahań koniunkturalnych obydwu omawianych elementów. Ponieważ zbieżność wahań występuje tylko okresowo i nie obejmuje kwestii intensywności i amplitudy, zasięg i czas trwania tego rodzaju impulsów jest ograniczony. Nie oznacza to jednak, że znaczenie tych impulsów jest drugorzędne;

— impulsy powstające w wyniku asynchronicznego charakteru wahań. Impulsy tego rodzaju występują nie tylko w pewnych momentach lub krótkich przedziałach czasu, ale także w okresach stosunkowo długich, tzn. obejmujących część lub nawet całą długość danej fazy cyklu. Zaznaczyć należy, że:

a) najsilniejsze asynchroniczne impulsy zwrotne powstają w przypadku wcześniejszego wchodzenia badanego rynku, w stosunku do koniunktury ogólnogospodarczej, w kolejną fazę cyklu,

b) specyficzną odmianą impulsów asynchronicznych są impulsy wywołane wzrostem częstotliwości wahań koniunkturalnych na badanym rynku, czyli powstaniem quasi-cykli.

Zastanówmy się teraz nad problemem wpływu wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku na przebieg koniunktury ogólnogospodarczej. Wyjść należy od stwierdzenia, że znaczenie tego rynku zależy przede wszystkim od udziału badanych dóbr w wolumenie produktu narodowego brutto. Przynależność produkcji dóbr trwałych do tzw. wiodących gałęzi przemysłu i wynikająca z tego faktu pewna ich dominacja powodują powstawanie reakcji ciągnionych, czyli dokonujących się niezależnie od impulsów koniunkturalnych, ale o kierunku zgodnym z działaniem tych impulsów. W rezultacie dobra konsumpcyjne

trwałego użytku odgrywają dużo większą rolę, niż wynikałoby to z ich udziału w PNB.

Skutki oddziaływania impulsów zwrotnych, płynących z rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku, przedstawić można w postaci pewnych reakcji koniunktury ogólnogospodarczej. Reakcje te uzewnętrznic się mogą zmianami w przebiegu wahań ogólnogospodarczych mierzonych dynamiką wzrostu PNB lub produkcji przemysłowej. Wyodrębnić można trojakiemu rodzaju skutki specyficznych cech przebiegu wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku:

1. Rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku stanowić może jeden z czynników inicjujących wahania ogólnogospodarcze⁸. O takiej roli świadczą przesunięcia czasowe punktów zwrotnych oraz przesunięcia całych faz i cykli koniunkturalnych (przesunięcia wyprzedzające). Inicjująca rola badanego rynku polega nie tylko na wyzwalaniu mechanizmów recesyjnych, dekonunkturalnych w okresach szczytowych, ale także stymulowaniu i nakręcaniu koniunktury w okresach tzw. dna spadku. Szczególnie ważna jest właśnie ta cecha dóbr trwałych, która sprawia, że dobra przyczyniają się do wyprowadzenia gospodarki z kryzysu, przyspieszając moment wejścia w fazę wzrostu.

2. Wahania koniunkturalne na badanym rynku powodują wzrost niestabilności koniunktury ogólnogospodarczej, stanowić mogą bowiem samoczynny element inicjujący. Impulsy zwrotne, bezpośrednio związane z quasi-cykłami, a więc nie mające swego odpowiednika w pierwotnych impulsach koniunkturalnych, wywoływać mogą fluktuacje ogólnogospodarcze o charakterze zakłócającym. Fluktuacje te przerodzić się mogą w wahania koniunkturalne w przypadku braku odpowiednio silnych stabilizatorów, których działanie polegałoby na absorpcji negatywnych impulsów zwrotnych. Im dłuższe i głębsze są quasi-cykle, tym większe jest prawdopodobieństwo zainicjowania procesów recesyjnych w całej gospodarce narodowej. Permanentny wzrost częstotliwości wahań na rynku omawianych dóbr nie sprzyja utrzymaniu w długim okresie wysokiej i stałej stopy wzrostu gospodarczego.

3. Wysoka intensywność i amplituda wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku (bez względu na stopień synchronizacji wahań⁹) stanowi czynnik wzmacniający wahania ogólnogospodarcze. Rola impulsów zwrotnych polega na stymulowaniu procesów spadku aktywności gospodarczej i zwiększaniu dynamiki tych procesów. Impulsy zwrotne przyczyniać się mogą również do wzrostu intensywności wahań ogólnogospodarczych w fazach wzrostu.

⁸ Ibidem, s. 32.

⁹ Założono, że asynchroniczność nie oznacza stanu, w którym wahania koniunkturalne omawianych elementów są w stosunku do siebie odwrotne, tzn. fazy spadku cyklu ogólnogospodarczego towarzyszy tendencja wzrostowa na badanym rynku.

Uogólniając można stwierdzić, że rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku jest aktywnym elementem koniunktury ogólnogospodarczej, a impulsy, wynikające z wahań koniunkturalnych na tym rynku, odgrywają destabilizującą rolę. Stwierdzenie to nie oznacza degradacji znaczenia i roli inwestycji jako głównego czynnika sprawczego wahań koniunkturalnych. Wahania na badanym rynku stanowią jeden z dodatkowych (aczkolwiek bardzo istotny) czynnik wzmacniający destabilizujący wpływ wahań koniunkturalnych inwestycji.

Na zakończenie analizy zwrócić należy uwagę na znamieny fakt, że konsumpcja prywatna, której częścią są wydatki na dobra konsumpcyjne trwałego użytku, wykazuje — jako całość — bardzo słabe wahania koniunkturalne. Badania empiryczne świadczą, że wahania konsumpcji prywatnej charakteryzują się niewielką intensywnością i amplitudą, zdecydowanie mniejszą niż wahania produktu narodowego brutto czy produkcji przemysłowej. Stwierdzono również dużą zgodność wahań koniunkturalnych konsumpcji prywatnej z wahaniami ogólnogospodarczymi w zakresie położenia punktów zwrotnych, rozłożenia i czasu trwania kolejnych faz i cykli koniunkturalnych.

W związku z powyższym uznać należy konsumpcję prywatną za element stabilizujący koniunkturę ogólnogospodarczą. Konsumpcja prywatna pełni taką rolę, mimo iż zawiera w sobie składnik wybitnie destabilizujący, tj. dobra konsumpcyjne trwałego użytku. Z uwagi na to, że udział wydatków przeznaczonych na te dobra systematycznie wzrasta, liczyć się trzeba ze wzrostem intensywności wahań koniunkturalnych konsumpcji prywatnej.

Stabilizujący charakter omawianej kategorii makroekonomicznej wynika z dominującego udziału i roli tej części konsumpcji prywatnej, która nie była przedmiotem naszego zainteresowania, tzn. dóbr żywnościowych i używek, nietrwałego użytku oraz usług. Zwłaszcza wydatki na żywność i niezbędne usługi (zapewniające „minimum” egzystencji” członkom gospodarstwa domowego) odznaczają się znikomymi wahaniami koniunkturalnymi, w porównaniu do wahań dóbr trwałych. Różnice w intensywności i amplitudzie wahań koniunkturalnych wynikają poniekąd z faktu, że im dane dobra stoją bliżej konsumenta, tzn. im wyżej usytuowane są w strukturze społecznych preferencji, tym ich wahania koniunkturalne są słabsze¹⁰.

Wprowadzenie do analizowanego dwuelementowego układu dodatkowego elementu (pośredniego) powoduje konieczność pewnej modyfikacji w omówionym wcześniej układzie zależności. Część impulsów zwrotnych, realizowanych za pośrednictwem konsumpcji prywatnej, ulega przemianie, ich wpływ na koniunkturę ogólnogospodarczą maleje. Nie oznacza

¹⁰ Por. J. A. Estey, *Cykle koniunkturalne*, Warszawa 1959, s. 114.

to całkowitego wyeliminowania destabilizującego wpływu tych impulsów, a jedynie zawężenie pola działania do jednego tylko ze składników PNB

IV. UWAGI KOŃCOWE

1. Rynek dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku stanowi specyficzny element koniunktury gospodarczej. Specyfika rynku wynika z dużej jego wrażliwości koniunkturalnej, a przejawia się w przebiegu wahań koniunkturalnych. Wysoka intensywność, amplituda i częstotliwość wahań są zjawiskami wyróżniającymi dobra trwałe spośród ogółu dóbr konsumpcyjnych.

2. Quasi-inwestycyjny charakter dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku znajduje swoje potwierdzenie nie tylko w zbliżonym do inwestycji przebiegu wahań koniunkturalnych, ale także w podobnej roli w kształtowaniu koniunktury ogólnogospodarczej. Wraz z systematycznym podnoszeniem się stopy życiowej społeczeństwa wzrasta konsumpcja dóbr trwałych, wzrasta też ich rola w wahaniami ogólnogospodarczych.

3. Obserwacje gospodarek kapitalistycznych i prowadzone badania empiryczne zdają się potwierdzać hipotezy zawarte w niniejszym opracowaniu. Charakter wahań koniunkturalnych na rynku dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku w agregatowym, jak i cząstkowym ujęciu w znacznym stopniu zgodny jest z przebiegiem wzorcowym. Jest sprawą oczywistą, że jak we wszystkich zjawiskach gospodarczych, tak i na badanym rynku czynnik losowy odgrywa istotną rolę powodując zakłócenia w realnym przebiegu wahań koniunkturalnych.

4. Dalsze badania nad problemem wzajemnych zależności między rynkiem dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku a koniunkturą ogólnogospodarczą przyczynić się mogą do budowy czułych barometrów koniunktury, wykorzystujących cechy wahań na tym rynku. Wyniki badań posłużą z pewnością do walki z kryzysami gospodarczymi i wykorzystane zostaną w prowadzonej przez wysoko rozwinięte kraje kapitalistyczne długofalowej polityki antycyklicznej.

MARJKET OF DURABLE CONSUMPTIONAL GOODS AS AS ELEMENT OF BUSINESS CONDITIONS

Summary

Problems of buisness cycles in the developes capitalist states focus interests of economists both for theoretical and practical considerations. Within the framework of the extensive study of cyclical fluctuations, the present article attempts at explicating the specificity of economic cycles on the durable consumptional

goods market. The said specificity is resulted by a character of these goods, mostly by their particular sensitivity to the market. Finding a degree of that sensitivity allows to define a role of that market in the general economic fluctuations. Establishing a mechanism of particular features generation within the fluctuation time on a given market and learning about interactions between that market and macroeconomic cycles may become grounds for construction of business cycle barometers. On the basis of their indications the short run and medium term prognoses can be prepared.